

ŞIRNAK ÜNİVERSİTESİ
İLAHİYAT FAKÜLTESİ
DERGİSİ

2017/1

yıl: 8 cilt: VIII sayı: 16

Örtülü Kimlik İslamcı Kadın Kimliğinin Oluşum Ögeleri

Aynur İLYASOĞLU

İstanbul: Metis Yayınları, 2000, 154 s.

Tanıtın: Muhammet Fatih DEMİRDAĞ*

Aynur İlyasoğlu'nun *Örtülü Kimlik İslamcı Kadın Kimliğinin Oluşum Ögeleri* isimli çalışması, bir grup İslamcı kadınla yaptığı derinlemesine mülakatlara dayanıyor. Metis yayınları tarafından ilk olarak Mayıs 1994 yılında yayınlanmış, aynı yayının evi tarafından Kasım 2000'de üçüncü baskısı yayınlanmıştır. Tanıtımını yapmaya çalışacağımız eser 2000 yılındaki üçüncü baskısıdır.

1981 yılında akademik hayata başlayan Aynur İlyasoğlu, Marmara Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi İngilizce İktisat Bölümünde öğretim üyesi olarak görev yapmaktaydı. Sosyal bilimler alanındaki çalışmaları ve yayınlarının konuları içinde İslamcı Kadın Hareketi ve Kimlik Oluşumları; Türk Sosyoloji Tarihi; Kadın Araştırmaları; Sosyal Değişme, Kent ve Göç ve Sözlü Tarih sayılabilir.

Bu çalışma, kadın araştırmaları alanında da nesnel ile öznel bilginin birleşebildiği tür çalışmalara örnek oluşturuyor. Kadın araştırmalarında, kadın tarihinde "diyalog" yöntemi denilen bir yöntemden sıklıkla söz ediliyor. Bu; araştırmacı ya da tarihçi, araştırmasının nesnelere olan kadınları kendi sesiyle, kendi anlatısı ve kurgusuyla boğmamalı, onlarla bir diyalog yaparmışçasına anlatmalıdır. Feminist bir araştırmacı için veriler kadar bu verilerin sunumu ve kendi anlatısının böyle çoğul kadın seslerine izin vermesi de önemlidir. Yazarın bu çalışmasında esneklik, bir duyarlılık ve bu diyalog çabası hissedilmektedir. Zira araştırmacının anlatısı, okurlara İslamcı kadınların (kendi) sesiyle birlikte gelecektir (s.25).

Yazar, bu çalışmada, eğitilmiş ve tesettürlü kadınlarla 1990 yazı boyunca derinine mülakatlar yaptığını, elden geldiğince yaşadıkları ortamı paylaştığını ve tesettürün bu kadınlar açısından kamusal alan ile özel alan arasındaki geçişliliğin/ geçişsizliğin yeniden tanımlanmasının bir tezahürü olduğu yolunda bir kavramlaştırma önerisine vardığını ifade etmektedir.

Bu çalışmanın yapılırken, halkı Müslüman olan toplumların geneli için ve Türkiye'deki durum bağlamında daha önceden geliştirilmiş kuramsal çerçevenin, bir araştırma ve bilgi birikiminin yetersizliği nedeniyle, kapsamı tanımlanmış araştırma evreninin parçası olması şansının olmadığı ifade edilmektedir. Bundan mütevellit yazar, bu çalışmanın getirmeye çalıştığı açılımların sınırlarının da, bu zemin eksikliğinin elverişsizliği ile birlikte değerlendirileceğini umut etmektedir (s.34).

* Doktora öğrencisi, Ankara Ü., Sosyal Bilimler Enstitüsü, Felsefe ve Din Bilimleri A. B. D. demirdagfatih06@gmail.com

Yazar tesettürlü kadınlar üzerinde çalışmak istemesinin nedenini, bu kadınları yakından tanıma ihtiyacına bağlamıştır. Kendisinin farklı bir toplum ve kültürden gelmesi sebebiyle, kendisi için merak uyandıran yeni bir alan olduğunu ifade etmektedir. Yazar mülakat yaptığı ve bu kadınların ortamlarını paylaştığı bir yaz boyunca, bu kadınların dünyasının içinde yer almaya ve onları tanımaya çalıştığını ifade etmektedir.

Tesettürü benimseyen kadınlar için, hiçbir nüfus sayım bilgisi olmadığı için, istatistiksel olarak geçerli bir örneklem grubu oluşturmak mümkün değildi. Yazar örneklem grubunu oluştururken, görüşülecek olanları tesettürlü kadınlar arasından ilk elden birkaçına ulaşarak, oradan zincirlemesine diğerlerine geçerek seçmek durumunda olduğunu ifade etmektedir. Bu şekilde ilişki kurduğu, 21 kadının 19'u ile yapılanmış derinine mülakat tekniği ile görüşmüş; ikisi ise mülakat formlarını kendileri doldürmüşlardır. Görüşmeler 1990 yazı boyunca sürmüş ve mülakatlar cevaplayıcıların evinde ya da iş yerinde gerçekleşmiştir. Ayrıca ortalama görüşme sürelerinin 1 saat 45 dakika olduğunu söylemektedir (s.106).

Mülakat yaptığı kadınlardan ikisinin, mülakatları kendisinin doldürüldüğü ifade edilmektedir. Yazar burada, asgari bir çaba da olsa yazı ile ortaya çıkabilecek farkı görmeye çalıştığını ifade etmektedir. Zira yazar kendisinin yanlarında olmadığı bir durumda ve yazı ile ifade ederken daha normatif bir sunuşun ve imaj inşasının görülebileceğini varsaydığını belirtmiştir.

Araştırma grubundaki 21 kadından, üçü hariç diğerlerinin evli olduğu ifade edilmiştir. Gruptaki yaş ortalaması 36, en genç cevaplayıcı 26, en ileri yaşlardaki cevaplayıcı ise 52 idi. Grubunun çoğunluğunu ise 20 senedir İstanbul'da yaşayan kadınlar oluşturuyordu. Dolayısıyla grubu ve kentli ve İstanbullu olarak tanımlamanın mümkün olduğu ifade edilmektedir. Görüşme yapılan kadınlar içinde bir lise mezunu ve üniversiteden ayrılma bir kadın dışında geriye kalanların hepsi üniversite mezunuydu. Buna ilaveten bu kişiler kendileri gibi üniversite mezunu eşler ile evliydi. Görüşme için başta ücretli çalışan tesettürlü kadınlar seçilmiştir. Ancak zincirlemesine cevaplayıcı bulurken, üniversite mezunu kadınlardan oluşan homojen bir guruba ulaşılmıştır. Yazar bunun tesadüfi ya da tipik bir durum olup olmadığının, daha ileri bir aşamada, mülakatlar sırasında bu kadınların örtünmeye üniversite yıllarında, üniversite ortamlarında yöneldiklerini belirtmeleriyle anlam kazandığını söylemiştir (s.109).

Mülakatın birkaç sorusu bu kadınların kendi anneleri ve kendi kızları ile ilişkileri (gruptaki kadınların sekizinin kızları vardı) üzerindeydi. Cevaplayıcı kadınların hemen hemen hepsi kendi ailelerinde üniversite mezunu ilk kuşaklardandı ve annelerinin tümü ilkökul mezunuydu. Kadınlarının annelerinin hemen hemen hiçbiri ücretli çalışma deneyimine sahip değildi. Yazarın görüşme yaptığı kadınların çoğu, yüksek eğitime ve ücretli çalışmaya yönelmelerinde annelerinden gördükleri destek ve yardımlardan söz etmişlerdir. Ayrıca araştırma grubundaki evli

kadınlardan biri hariç diğerleri çekirdek aile (karı-koca ve çocuk) olarak yaşamaktadırlar. Eşleriyle nasıl tanışıldıkları sorulduğunda, küçük bir kısmı görücü usulüyle evlendiğini belirtmiş, çoğunluk ise arkadaş grubu ya da üniversite yıllarında tanışma ya da iş yerinde tanışma gibi biçimlerden söz etmişlerdir. Araştırmadaki kadınların, eşlerinin eğitim ve meslekleri sorulduğunda, hepsinin üniversite mezunu oldukları, kamu sektörü veya kendi işlerinde iyi imkânlarda olduğu gibi cevaplar alınmıştır (s.109/110).

Araştırma grubu içindeki kadınlar farklı alanlarda çalışmaktaydılar. Çalışanlar arasında; doktorluk (4), öğretmenlik (4), avukatlık (2), kendi işlerinde çalışan (4), devlet dairesinde memur olan (3), memur (2), bir eczacı ve bir vaize sayılmaktadır. Buna ilaveten araştırma grubundaki kadınların çoğu tesettüre izin veren ortamlarda çalışmaktadırlar; küçük bir grup ise kendi işlerinde çalışmakta ya da iki devlet memuru kişide olduğu gibi, işe girip çıkarken başlarını açmaktadırlar (s.112-113).

Yazarın incelediği tesettürlü çalışan kadın grubunda kadınların iş hayatına ve çalışmaya yaklaşımlarında, Batılı anlamda bir kendini dayatmaktan ziyade kararlılık ve çalışmaya verilen toplumsal anlamdan kaynaklanan bir motive olma durumu gözlemleniyordu. Araştırma grubu içinde 26 yaşındaki bekâr bir sekreter dışında hiçbir cevaplayıcı ileride çalışmayı bırakma ve ev kadını olma türünden planlardan söz etmemiş.

Tesettür ve çalışma hayatında karşılaşılan engeller bölümünde, bazı kadınlar yaşadıkları problemleri dile getirmiştir. Mesela 40 yaşlarında, 3 çocuk annesi bir Jinekolog doktor Tıp fakültesini bitirdikten sonra birkaç kez asistanlık sınavlarına girdiğini fakat hep kendisinden daha yetersiz olanların kazandığını dile getirmiştir. İleriki dönemlerde görev aldığını ifade ediyor fakat yetkili kişiler ve doktorlar tarafından örtülü olarak istenmediği ve göz zevklerine uymadığı ifade ediliyor. Daha sonraları kendi muayenehanesinde çalışmış ve çevresini de kendisi gibi İslamcı kadınlardan oluşturmaktadır. 30 yaşlarında görücü usulü ile evlendiği kadın tarafından dile getirilmiştir (s.115).

Araştırma grubu içindeki bir öğretmen ve bir doktorda, mesleki alanlarında geri kaldıklarını ve yükselemediklerini ifade etmişler. Öğretmen olan, Kuran kursu hocalığı; doktor olanınsa kendi çevresinden oluşan bir vakıf hastanesinde görevini icra ettiği belirtilmiştir. Buna ilaveten bir avukat kadının da mahkemelere katılamadığı, geri planda ofis işlerini takip ettiğini söylemiştir. Yazarın ifadesiyle, bu engellemeler sonucunda din temelli dünya görüşü bakımından daha homojen ve kapalı bir dünyaya çekilmişler (s.117). Bu durum söz konusu kadınların “İslamcı Kadın Kimliğini” pekiştirme olasılıklarını arttırırken diğer yandan da karşılıklı etkileşimlerini zayıflatarak toplumun geri kalanı ile aralarındaki ayrılma çizgilerini belirginleştirmiş olmalıdır.

Bu çalışmada ele alınmış olan yüksek eğitilmiş ve meslek sahibi kadınların du-

rumunda tesettür bu stratejileri iki yönüyle örnelemektedir. İlki, tesettür yoluyla geleneksellikten ve geleneksel kadın imajından bir ayırılma yapma çabası ve aynı zamanda kültürel olarak kabul gören namus, iffet gibi cinsel törelere yeni bir tanım getirme durumudur. İkincisi, bu birincisi ile birlikte, modernin ya da modernliğin içeriğini tersyüz edip “modern olmaya” yeni öznel bir tanım getirerek, eğitim ve meslek gibi modernlik tarafından kodlanan alanlara geçiş talebidir. Ayrıca, belli bir tesettür stili norm olarak ortaya çıkmışsa da, giyimdeki çeşitliklerin ve feminen kaygıların ve şıklığın varlığı da bu kodları tersyüz etme işleminin bir parçası olarak görünmektedir. Seçilen yöntemin sonucu olarak bu çalışmada içinde yapılan araştırmada istatistik veri sağlamak yerine, bir grup portresi çizmeye çalışılmıştır (s.137).

Bu araştırmada kendileriyle mülakat yapılan kadınların çoğunluğu otuzlu yaşların ortalarında ve son 20 yıldır İstanbul’da yaşamakta olan, hepsi üniversite mezunu ve ücretli işlerde çalışan, çoğunluğu evli, eşleriyle ve çocuklarıyla birlikte yaşayan, tesettürü benimsemiş kadınlardır. Bu kadınları anneleriyle uzak ve saygı temelli bir ilişki, kendi kızlarıyla ise daha yakın ve sevgi temelli bir ilişki kurduklarını söz etmişler; bu bağlamda Türkiye’deki genel eğilimin bir parçası oldukları söylenebilir denmiştir. Ayrıca bu kadınların çalışmaya yaklaşımları; “insanlara yardım ve hizmet etmek, bir işe yaramak” gibi anlamları karşılamaktadır. Ayrıca görüşme yapılan kadınlar arasında yaşlarına, dolayısıyla üniversite eğitimi aldıkları yıllara göre bir farklılaşma söz konusudur. Grup ortalamasına göre daha yaşlı olanlar öğrencilik yıllarında, kimliklerini açığa vurmada huzursuz olduklarını ifade ederken, daha genç olanlar bu dönemdeki deneyimlerini savunma, açık tutum alma gibi durumlarla yaklaşmışlardır.

Bu çalışmada tartışılan İslamcı kadınların yaşantılarına ve yansıttıkları alana ilişkin tüm boyutlar, İslami inancın doğruları ve kabulleri temelinde anlamlandırılan bir kimliğin, bir kadın kimliğinin oluşumundaki öğeler olarak değerlendirilmelidir. Yöntemsel ve kavramsal sınırlar içinde bu çalışma, İslamcı kadın kimliğinin oluşumunu, bitmiş bir yapı, bir soyutlama çerçevesi olarak sunmak yerine, bu sürecin boyutlarını ayırtırmaya, kimliği oluşturan öğeler tartışılmaya çalışılmıştır.

Son olarak nitel yöntem tercih edilen bu çalışmada diyaloglara yeterince yer verilmemesi bir olumsuz eleştiri olabilir. Keza görüşme yapılan kadınların özel anlam dünyaları ve hislerinden uzak kalınmıştır. Çalışmada dikkat çekilen bir diğer nokta, “edebi metinlerde İslami kadınlık durumu ve imajlar” bölümünde, (s.85) edebi ürünlerin fazlaca uzatıldığı görülmektedir. Sonuç olarak sosyoloji alanı açısından kayda değer yarar sağlayacak bu çalışmanın, bu alanda yapılacak diğer çalışmalara ışık tutacağı âşikârdır. Bu sebeple takdiri hak eden bir çalışma olduğu ifade edilebilir.